

SPIS TREŚCI

WSTĘP

	Str.
I. Nazwa, granice, obszar. Akcja unifikacyjna	V
II. Ogólny obraz gospodarczy	
1. Ciężary i zniszczenia wojenne lat 1806—1814	VIII
2. Bezwład gospodarczy po r. 1815 i jego przyczyny	XI
3. Wegetacja miast	XIII
4. Powolny postęp w gospodarce rolnej	XXII
III. Uwłaszczenie chłopów, jego charakter, przebieg i skutki	
1. Akcja ustawodawcza	XXVIII
2. Realizacja reformy	XXX
3. Grabież ziemi chłopskiej	XXXIII
IV. Zagadnienia społeczne	
1. Rozwarstwienie ludności wiejskiej	XXXV
2. Walka klasowa na wsi	XXXVIII
3. Walka klasowa w mieście	XLI
4. Zaburzenia na tle głodu lat 1844—1847	XLV
V. Szkolnictwo, oświata i nauka	
1. Pod zarządem Izby Edukacyjnej Księstwa Warszawskiego (1808—1815)	XL
2. Zaniedbania rządu pruskiego w zakresie szkolnictwa	XLIX
3. Gimnazja w Chojnicach i Chełmnie	LV
VI. Polskość Pomorza. Germanizacja i obrona przed nią	
1. Polskość a niemieckość Pomorza	LVI
2. Upośledzenie ludności polskiej	LIX
3. Obrona przed germanizacją	LXI
4. Działalność Mrongowiusza w Gdańsku	LXII
5. Oddźwięk i wpływ powstania listopadowego	LXIV
VII. Udział w akcji powstańczej TDP. Rok 1846	
1. Podatny grunt do szerokiej działalności konspiracyjno-rewo- lucyjnej	LXVII
2. Wyprawa starogardzka	LXX

VIII. Wiosna Ludów

Str.

1. Oddźwięk rewolucji marcowej	LXXIII
2. Walka narodowowyzwoleńcza	LXXVII
3. Gdańsk demokratyczny za związkiem z niepodległą Polską	LXXXI
4. Walka o równouprawnienie narodowe i sprawiedliwość społeczną na drodze parlamentarnej	LXXXIV
5. Liga Polska	LXXXVII
6. Rozwój literatury dla ludu	XCI
7. Kształtowanie się polskiego narodu burżuazyjnego na Pomorzu	XCV
8. Internacjonalistyczna postawa proletariatu	XCIX
Omówienie źródeł i ich układu	XC
Objaśnienie skrótów i znaków	CII
Wybór bibliografii do dziejów Pomorza Gdańskiego, 1807—1850	CIII

WYBÓR ŹRÓDEŁ

I. Pomorze Gdańskie. Nazwa, granice, obszar. Proces unifikacji

1. Zmiana granic w wyniku pokoju tylżyckiego	3
2. Terytorium Wolnego Miasta Gdańska	5
3. Powtórny zabór ziemi chełmińskiej	7
4. Odezwa Fryderyka Wilhelma III do mieszkańców Gdańska, Torunia i ziemi chełmińskiej z 15 maja 1815 r.	8
5. Utrzymanie powiatów wałeckiego i kamieńskiego w granicach Pomorza Gdańskiego	9
6. Wcielenie ziemi chełmińskiej i michałowskiej do Prus Zachodnich	9
7. Obieg pruskiej monety	16
8. Wprowadzenie <i>Powszechnego prawa krajowego</i> i <i>Powszechnego prawa sądowego</i>	18
9. Podział na rejencje gdańską i kwidzyńską	23
10. Nowy podział na powiaty	26
11. Nowa organizacja biskupstwa chełmińskiego	30

II. Ogólny obraz gospodarczy. Rozwój sił wytwórczych

12. Wyniszczenie kraju przez wojnę	32
13. Zgliszcza przedmieść gdańskich	36
14. Zastój w handlu gdańskim	37
15. Bezwład miast w opisach Niemcewicza z r. 1812 i 1817	39
16. Przyczyny upadku gospodarczego wsi i miast	45
17. Upadek przedsiębiorstwa — jedną z przyczyn bezrobocia i nędzy	48
18. Obraz gospodarczy regencji gdańskiej (z r. 1820)	50
a) Rolnictwo	50
b) Przemysł i rzemiosło	58
c) Handel	63
19. Powolne dzwiganie się gospodarki wiejskiej	68

	Str.
20. Nowe uprawy i wyniki ulepszonej gospodarki	71
21. Wprowadzenie maszyn rolniczych	72
22. Przemysł związany z rolnictwem	73
23. Gorzelnictwo	76
24. Browarnictwo	78
25. Pierwsze cukrownie	79
26. Stan pogłowia zwierzęcego w końcu 1843 r.	80
27. Zamożność chłopów na Nizinach nadwiślańskich	81
28. Bogaćstwo żuław Gdańskich	82
29. Budowa pierwszych szos żwirowych	85
30. Tworzenie folwarku kapitalistycznego	85
 III. Uwłaszczenie chłopów. Charakter, przebieg i skutki	
31. Edykt Fryderyka Wilhelma III dotyczący regulacji stosunków pomiędzy dziedzicami a chłopami z 14 września 1811 r.	93
32. Podstawa i charakter reformy rolnej	112
33. Obowiązki chłopów w czasie uwłaszczania	117
34. Zakaz samowolnej likwidacji gospodarstw chłopskich	122
35. Przebieg akcji uwłaszczeniowej	123
a) Początkowe trudności	123
b) Wynik regulacji i podziału wspólnot do końca 1827 r.	124
c) Rezultaty uwłaszczenia i wykupu powinności w końcu 1832 r.	125
d) Wyniki akcji uwłaszczeniowej w 1838 r.	126
36. Obraz jednej wsi pańszezynianej przed uwłaszczeniem	127
37. Obraz tej samej wsi po uwłaszczeniu	131
38. Wykup powinności w tej samej wsi	137
39. Warunki uwłaszczenia, na które chłopci nie chcą się zgodzić	137
40. Wycofanie wniosku o uwłaszczenie w obawie przed nad- miernymi kosztami i prośba o litość	139
41. Projekt translokacji na gorszą ziemię i protest chłopów	140
42. Chłopi domagają się przyspieszenia regulacji	141
43. Najpierw wygórowana pańszczyzna, następnie — rugi	142
44. Grabież ziemi chłopskiej	143
45. Upór w staraniach o odzyskanie zagrabionej ziemi	143
46. Skarga na stronnictwo komisarzy i samowolę panów oraz groźba wyemigrowania z kraju	145
47. Represje z powodu niewypelnienia zobowiązań	146
48. Rujnowanie chłopów przez pieniądzo i procesy	149
49. Sytuacja daniików na ziemi chełmińskiej i michałowskiej	150
50. Bezwzględne rugi daniików	153
51. Niechęć do podziału wspólnot	154
52. Skargi chłopów z Nawry na nadmierne ciężary, stronnictwo komisarza i zwłokę w regulacji	155

	Str.
53. Ucisk i wyzysk chłopów kaszubskich	157
a) Kary za uparte dochodzenie sprawiedliwości	157
b) Skarga na samowolę panów	158
c) Suplika o zniesienie niewoli i przyznanie ziemi na własność	158
d) Nieufność w stosunku do urzędników pruskich	159
54. Ciężkie położenie chłopów wskutek nadmiernych rent powłaszczeniowych	160
55. Położenie chłopów po uwłaszczeniu	160

IV. Zagadnienia społeczne

56. Bogactwo i nędza na Żuławach	163
57. Nędza chłopów w Borach Tucholskich	164
58. Proletaryzacja uboższej części chłopstwa	165
59. Wprowadzenie systemu stałych robotników rolnych na miejsce systemu pańszczyźnianego	166
60. Położenie robotników rolnych	170
a) Płace stałych robotników rolnych, parobków i dniówkarzy	170
b) Minimum egzystencji rodziny robotnika rolnego	173
c) Warunki życia i pracy stałego robotnika rolnego	177
d) Położenie chałupników	181
e) Położenie wolnych najemników	184
f) Obraz życia proletariuszy wiejskich w regencji kwi-dzyńskiej	187
61. Ciężka praca tragarzy worków w porcie gdańskim	188
62. „Dom roboczy“ w Elblągu	188
63. Tumulty plebejskie w Gdańsku w latach 1819—1822	189
64. Demonstracja robotników zbożowych w Gdańsku w r. 1822 w związku z obniżką płac	190
65. Gdańscy „adwokaci biedy“ i akcja charytatywna	192
a) Działalność Towarzystwa Dobroczyńności	192
b) Odezwa burżuazyjnego „Stowarzyszenia dla Dobrej Klasy Pracującej“	192
66. Obawa Magistratu gdańskiego przed międzynarodowymi kontaktami „bractw czeladniczych“	194
67. Rewolta robotników gdańskich w kwietniu 1843 r.	194
68. Wojsko i armaty przeciwko strajkującym robotnikom w Gdańsku w r. 1843	198
69. Utworzenie „Biura meldunkowego dla robotników“ w Gdańsku	201
70. Bezrobocie, nędza i rozruchy głodowe w latach 1847 i 1848	201
71. Wyzysk robotników przy budowie kolei	207
72. Ordynacja względem czeladzi z r. 1810, rozciągnięta na całe Pomorze w 1817 r.	208

V. Szkolnictwo, oświata i nauka	Str.
73. Pod zarządem Izby Edukacji Publicznej Księstwa Warszawskiego (1808—1815)	216
a) Mianowanie K. Kruszyńskiego na członka Dozoru Szkolnego	216
b) Upadek Akademii Chełmińskiej pod rządami pruskimi	217
c) Postępy uczniów w toruńskiej szkole departamentowej	218
d) J. U. Niemcewicz o zasługach Kruszyńskiego	218
74. Projekt polskiego Kolegium Szkolnego dla diecezji chełmińskiej 1816/17 r.	219
75. Żywy udział ludności polskiej w tworzeniu szkół na wsi	224
76. Władze pruskie składają na ludność ciężar tworzenia i utrzymywania szkół na wsi	228
a) Obowiązek gmin wiejskich	228
b) O współdziałanie ziemian	231
77. Organizowanie „szkółek niedzielnych”	232
78. Rozwój szkolnictwa do r. 1828	233
79. Szkolnictwo w rejencji kwidzyńskiej w latach 1808—1835	235
80. Szkoły gdańskie	238
81. Szkoły w innych miastach	240
a) w Kościerzynie	240
b) w Tucholi	240
c) w Toruniu	240
d) w Brodnicach	240
82. Likwidacja gdańskiego Konsystorza oraz Kolegium Szkolnego i Medycznego	241
83. Smutny stan szkolnictwa na Kaszubach w r. 1833	242
84. Ciemnota, zabobon i mord obwiniają władze pruskie za zaniedbania w zakresie szkolnictwa	246
85. Ilość uczniów i abiturientów gimnazjum chełmińskiego w latach 1837—1850	253
VI. Polskość Pomorza. Germanizacja i obrona przed nią	
86. Polskość Pomorza w opisach podróżników	254
87. Lelewel o polskości Pomorza	259
88. O języku, obyczajach i stroju kaszubskim	261
89. Dwa obrazy życia Kaszubów	265
90. Letarg narodowy i marazm duchowy przed r. 1830	272
91. Chłopi nie chcą uczyć się po niemiecku	275
92. Dezercja Polaków z wojska pruskiego	277
93. Stosunek ludności do powstania listopadowego	278
a) Przeciwdziałanie biskupa chełmińskiego	278
b) Pomoc wojskom carskim ze strony szlachty chełmińskiej	278
c) Wymawianie się od udziału w powstaniu	278
d) Ofiarność i krwawe łyzy Mrongowiusza w Gdańsku	279

	Str.
94. Zaostrzenie przez władze pruskie kontroli granicznej w 1831 r.	280
a) Specjalne stacje dla wizowania paszportów	280
b) Zakaz wywozu broni do Królestwa	281
95. Powstańcy 1830/31 r. w Brodnicy	282
96. <i>Nocleg w Czersku</i> W. Pola	289
97. Współdziałanie w wyprawie Artura Zawiszy	290
98. Wpływ uchodźców z Królestwa po 1831 r.	294
99. Wpływ polskiej poezji romantycznej po roku 1831	295
100. Ożywienie się ruchu umysłowego w latach czterdziestych	296
101. Zaniedbanie ludności polskiej w zakresie szkolnictwa	297
102. O zaniedbaniach języka polskiego w szkołach i urzędach	302
103. Działalność germanizacyjna biskupa Sedlaga	305
104. Prześladowanie Polaków i polskości przez biskupa chełmińskiego, ks. dra A. Sedlaga	306
105. Ofiara systemu germanizacyjnego w gimnazjum chojnickim	312
106. Zacieranie polskości Gdańska	314
107. Kasowanie języka polskiego w Gdańsku	315
108. Korespondencja Mrongowiusza w sprawie uciśnionego języka polskiego	316
109. Uznanie A. Mickiewicza dla zasług Mrongowiusza	323
110. Germanizacja — źródłem zdziwienia młodzieży	324
111. Świadcstwa germanizowania Kaszubów	331
112. Perfidia gdańskich władz pruskich w metodach germanizowania ludności kaszubskiej	338
113. Głos młodego Floriana Ceynowy w obronie germanizowanych Kaszubów	
114. Oburzenie Kaszuby z powodu zabierania mu mowy ojczystej	
115. Wykupywanie ziemi polskiej	350
VII. Rok 1846	
116. Kontakty E. Dembowskiego z Pomorzem	352
117. Organizacja powstania 1846 r. na Pomorzu	353
118. Nieudana wyprawa na Starogard w nocy z 21/22 lutego 1846 r.	363
119. Niepokoje na Kaszubach	369
120. Stan oblężenia w Toruniu	370
121. Akcja biskupa chełmińskiego i papieża przeciwko powstaniu 1846 r.	372
VIII. Wiosna Ludów	
122. Odezwa Tymczasowego Komitetu Narodowego Prus Polskich do Braci Polaków tu zamieszkałych	375
123. Tymczasowy Komitet Narodowy do Braci Polaków ziem polskich pod nazwiskiem Prus Zachodnich	377

	Str.
124. Do niemieckich i polskich braci krajów pruskich	380
125. List Łyskowskiego z Frankfurtu n/M do Sulerzyskiego	381
126. Odezwa miasta Gdańska do niemieckich i polskich mieszkańców Zachodnich Prus	382
127. Przebieg pierwszych dni rewolucyjnych 1848 r. na ziemi chełmińskiej	384
128. Rok 1848 w Brodnicy	390
129. Krwawe rozruchy w Lubawie	392
130. Przeciw wrzeniom społecznym	394
131. Obrona polskości Pomorza w parlamencie frankfurckim	396
132. <i>Piosnka o ojcach frankfurckich</i> I. Łyskowskiego	400
133. Napad reakcjonistów gdańskich na pochód pod czerwonym sztandarem	401
134. Liga Polska	403
a) w Gdańsku	403
b) na Kaszubach	406
c) w Malborskiem	409
d) w pow. kwidzyńsko-gniewskim	411
e) Pochodzenie społeczne członków	416
f) Akt pierwszego zgromadzenia Rady Prowincjonalnej	419
g) Akt czwartego posiedzenia Rady Prowincjonalnej	422
135. Akt narady rolników polskich Prus Zachodnich	425
136. Petycja obywateli powiatu lubawskiego do Zgromadzenia Ustawodawczego w Berlinie	426
137. Burzliwa konferencja kleru pomorskiego na tle walki o język polski	430
138. Koncesje dla języka polskiego w gimnazjach chełmińskim i chojnickim w r. 1849	435
139. Memoriał ludności polskiej Prus Zachodnich z 14 lutego 1850 r. w sprawie uwzględnienia jej potrzeb narodowych i kulturalnych	440
Indeks nazwisk	449
Indeks nazw miejscowości	461
Mapka administracyjna Pomorza Gdańskiego	